

OSMANLI DEVLETİ VE İRAN ARASINDA LENCE BAYRAK MESELESİ

Emrah AKAR | 0000-0001-8656-1113 | emrah.akar@hotmail.com

Öz

Bu çalışmada Osmanlı Devleti ile İran arasında meydana gelerek Osmanlı arşiv belgelerinde “Lence Bayrak Meselesi” olarak isimlendirilen olay açıklanmaktadır. Bahsi geçen “Lence Bayrak Meselesi” 1908 yılında İran’ın Basra Körfezi kıyısındaki Lence isimli şehrinde meydana gelmiştir. İranlılar Lence’deki Osmanlı Fahri Şehbenderliğine saldırarak, Şehbenderlikteki sancağı indirmişlerdir. Olayın ardından tarziye alınması için İran makamları ile iletişime geçilmiş ancak İranlılar olayın anlatıldığı biçimde gerçekleşmediğini ve Osmanlı’nın Lence Fahri Şehbenderi Mehmed Hoca’nın memuriyetinin hiçbir zaman taraflarınca kabul edilmediğini iddia etmişlerdir. Karşılıklı yazışmalar sonucunda uzlaşma sağlanamaması neticesinde olayın ortak bir tahkikat ile incelenmesi kararına varılmıştır. Lence’ye gönderilen Basra Polis Müdürü Abdünnafi Efendi tarafından tahkikat gerçekleştirilmiş ve olay ile ilgili bir rapor kaleme alınmıştır. Raporda İranlıların Lence Fahri Şehbenderliğine yaptıkları saldırı ile Mehmed Hoca’nın memuriyetinin çok önceden İran Devleti tarafından kabul edildiğine dair kanıtlar sunulurken, meydana gelen olayın sorumlusunun birtakım İranlılar ile işbirliği içinde olan Osmanlı’nın Tahran Sefiri Şemseddin Paşa olduğu bildirilmiştir. Hazırlanan tahkikat raporunun ardından Osmanlı Devlet adamlarınca İran’dan tarziye almak için harekete geçilmiş ve iki devlet arasında yapılan görüşmelerin neticesinde İran Devleti Buşeyr Şehbender Vekaletinde Osmanlı Devleti’ne tarziye vermiştir. Olayın gerçekleşmesinin ardından yaklaşık bir buçuk sene sonra İran’ın verdiği tarziye ile beraber “Lence Bayrak Meselesi” iki tarafın uzlaşmasıyla sonlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, İran, Lence

Atıf Bilgisi

Akar, E. (2025). Osmanlı Devleti Ve İran Arasında Lence Bayrak Meselesi. *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (1), s. 73-89.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15481877>

Geliş Tarihi	16.04.2025
Kabul Tarihi	15.05.2025
Yayın Tarihi	30.06.2025
Yazar Katkı Oranı	1. yazar %100
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Etik Kurul İzni	
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	@...edu.tr
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları <u>CC BY-NC 4.0</u> lisansı altında yayımlanmaktadır.

THE LENCE FLAG ISSUE BETWEEN THE OTTOMAN EMPIRE AND IRAN

Emrah AKAR | 0000-0001-8656-1113 | emrah.akar@hotmail.com

Abstract

This study explains the issue that between the Ottoman Empire and Iran and was named as the "Lence Flag Issue" in the Ottoman archive documents. The mentioned "Lence Flag Issue" occurrence in 1908 in the city of Lence on the Persian Gulf coast of Iran. The Iranians attacked the Ottoman Honorary Consulate in Lence and removed the flag from the Consulate. Following the issue, Iranian authorities were contacted to obtain a official apology but the Iranians claimed that the issue did not happen as described and that the Ottoman Honorary Consulate of Lence, Mehmed Hoca, was never accepted as a civil servant by the themself. As a result of the failure to reach an agreement after mutual correspondence, it was decided to investigate the issue through a joint investigation. Basra Police Chief Abdünnafi Efendi, who was sent to Lence, made a investigation and written a report regarding the issue. The report presented evidence of the Iranian attack on the Honorary Consulate of Lence and the acceptance of Mehmed Hoxha's official status by the Iranian State long beforehand, and stated that the Ottoman Ambassador to Tehran, Shamseddin Pasha, who was in cooperation with some Iranians, was responsible for the issue. Following the investigation report prepared, the Ottoman statesmen took action to receive a official apology from Iran and as a result of the negotiations between the two states, the Iranian State gave a official apology to the Ottoman State in the consulate of Buşeyr. After approximately one and a half years following the issue took place, as a result official apology given by Iran, the "Lence Flag Issue" ended with the agreement of the two parties.

Keywords: Ottoman Empire, Iran, Lence

Citation

Akar, E. (2025). The Lence Flag Issue Between The Ottoman Empire And Iran. *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (1), s. 73-89.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15481877>

Date of Submission	16.04.2025
Date of Acceptance	15.05.2025
Date of Publication	30.06.2025
Author Contribution	1st author 100%
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Ethics Committee Permission	
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	@..
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 .

Giriş

Osmanlı Devleti sınırlarını doğu yönünde genişlettikçe karşısına İran'a hakim Timurlular, Akkoyunlular gibi Türk asıllı devletler çıkmış ve bunlarla mücadeleye girişmiştir. Safevîler devrinde de bu mücadeleler devam etmiş ve Osmanlı Devleti ile İran arasındaki ilişkiler uzun süre oldukça yüksek tansiyonda seyrederek iki ülke arasında son derece kanlı çarpışmalar meydana gelmiştir. XVII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren iki ülke arasındaki ilişkiler durulmaya başlamış ve mevcut konjonktürün gerekliliğine göre dönem dönem savaş veyahut barış halinde devam etmiştir. Osmanlı'nın Batı karşısında üstünlüğünü kaybederek gerilemesi, İran'da ise Kaçar Hanedanlığı devrinde ülkede Ruslarla İngilizlerin çok büyük nüfuz elde etmesi neticesinde XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti ile İran arasındaki ilişkiler; çatışmadan uzak durulmaya çalışıldığı, mücadelenin düşük yoğunlukta yaşandığı ve diplomasinin son derece önem kazandığı bir çağa girmiştir.

İki devlet arasında diplomasinin önem kazanması sonucunda karşılıklı şehbenderlikler ve sefaretler kurularak sürekli diplomasiye geçiş sağlanmıştır. Osmanlı Devleti'nin şehbenderlik kurduğu ilk Müslüman ülke İran'dır (Kılıç, 2018: 105). Osmanlılar İran'da ilk Tebriz'de bir şehbenderlik tesis etmiş ve zaman içerisinde salnamelerden de görülebileceği üzere İran'daki Osmanlı şehbenderliklerinin sayısı artmıştır.¹ Osmanlı Devleti H. 10 Recep 1264 (M. 12 Haziran 1848) tarihli bir irade ile de Tahran'da sefaretini oluşturmuştur (BOA, İ.HR. 46: 2186).

XIX. yüzyıl boyunca İran coğrafyasının birçok karışıklığa sahne olması, ülke içinde ciddi bir asayiş sorunu doğurmuştur. Bu ortamda bilhassa karışıklık devirlerinde, İran'da vazife yapan Osmanlı hariciyecileri birçok saldırı ve tacizlere maruz kalmıştır. Bu saldırılar ve tacizler kimi zaman İran devlet görevlileri tarafından kimi zaman ise sıradan ahali tarafından gerçekleştirilmiştir. Yaşanan bu tür olaylar doğal olarak Osmanlı arşiv belgelerine de yansımıştır. Bu tür olaylara örnek olarak 1893'te Tebriz Başşehbenderi Kançıları Enver Efendi'nin uğradığı saldırı gösterilebilir (BOA, Y. A. HUS, 280: 84-2).² Belgelere yansıyan bir başka olaya göre de 1894'te İran Şura-yı Devlet Reisi Eminü'd-Devle'nin seyisleri Tahran Sefaretinin ahırına saldırarak ahırdaki seyisleri ve sonradan gelen hademeyi darp ettikleri görülmektedir (BOA, Y.

¹ H.1274 (M.1858) tarihli Devlet Salnamesinde Tebriz'in dışında Kirmanşah'da da bir Osmanlı şehbenderliği olduğu görülmektedir. (Salname-i Devlet-i Osmaniyye, 1274: 126); H. 1293 (M. 1876) tarihli Devlet Salnamesi'nde ise şehbenderliklerin sayısının sekize çıktığı müşahade edilmektedir (Salname-i Devlet-i Osmaniyye, 1293: 200).

² İran'da "Ömer Keşan" olarak adlandırılan bir gelenek üzerine İran'lı bir şahsın Enver Efendi'ye kurşun attığı ve olaydan Enver Efendi'nin zarar görmeden kurtulduğu görülmektedir. Olay ile ilgili geniş bilgi için bkz. (Akar, 2023: 53-55)

PRK. EŞA, 20: 5-1). Daha sonradan Eminü'd-Devle nezdinde yapılan teşebbüsler sonucunda olay uygun bir şekilde halledilmiştir (BOA, Y. PRK. EŞA, 20: 5-2).

Belgelere yansıyan bir diğer olay 1908 yılında İran'ın Lence şehrinde meydana gelmiştir. Osmanlı Devleti'nin Lence Fahri Şehbenderliğinde çekili sancaktan ötürü meydana gelen olay üzerine iki ülke bir yıldan fazla süre yazışmış ve olayı incelemek için bir tahkikat yaptırılmış, ardından mesele kapatılabilmektedir. Bu çalışmada Osmanlı Devleti ile İran arasında meydana gelerek, Osmanlı arşiv belgelerinde "Lence Bayrak Meselesi" olarak anılan olay açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışma için ilk önce dönemin Osmanlı arşiv belgeleri incelenmiştir. Ardından konuyla ilgili olduğu belirlenen belgelerin çevirisi yapılarak çalışmada bunlardan yararlanılmıştır. Arşiv belgeleri dışında konuyla ilgili olabilecek araştırmalar da dikkatle incelenerek çalışma tamamlanmıştır.

1. LENCE ŞEHİRİ

Lence İran'ın güneybatısında yer alan, Basra Körfezi'ne kıyısı olan önemli liman şehirlerinden birisidir (Bilge, 1992: 114; Huart, 1979: 328). Bölgede Portekizliler bir ticaret merkezi kurmuşlar ve 1711'e kadar nüfuzlarını sürdürmüşlerdir. Zend Hanedanı devrinde bölgeye gelen Kavasım Arapları bölgeyi ele geçirmişlerdir. 1887'de de İran Lence'yi işgal ederek denetimi altına almıştır (Minorsky, 61). Osmanlı'nın Lence'ye ilgisi Bombay Başşehbenderi Hüseyin Hasip Efendi vaktinde olmuş ve Hüseyin Hasip Efendi, Bombay'a Lence'den gelen tüccarlarla bağlantı kurmuştur. Lence ve çevre bölgelerin Sünni-Şafi mezhepten olmasından dolayı bölge insanı Osmanlı'ya yakınlık göstermiştir. Osmanlı'da bu yakınlığa mukabelede bulunarak bölgedeki Osmanlı tebaasını temsil etmek ve haklarını korumak için bölgede İdare-i Mahsusa İdaresi kurmuştur. 1898 yılında çıkan karışıklıklar sırasında Osmanlı Devleti bölgeye Zuhaf korvetini göndermiştir. Korvet bölge ahalisi tarafından memnuniyetle karşılanmış, gemi kaptanının çabaları sonucunda İdare-i Mahsusa Acentesine Osmanlı bayrağı çekilmiş ve Osmanlı tebaasının haklarının korunması için Lence Hakiminden güvence alınmıştır (Bostan, 1989: 316-317).

Bir İngiliz görevlisi tarafından kaleme alınan 1864 tarihli raporda (BL. Mss Eur F126/67) nüfusu sekiz ile on bin kişi arasında, Lord Curzon tarafından ise 1890'larda on bin kişi olarak nüfusu tahmin edilen (Curzon, 1892: 409) Lence, XIX. yüzyılın sonlarında önemli bir ticaret merkezi durumundadır (Bosworth, 1896: 765). Osmanlı tüccarları Lence'de İranlı tüccarlara kıyasla daha etkin olmuşlardır (Hut, 2000: 143). Bölgede İngilizler de varlıklarını göstermiş, Basra-Karaçi arasında on beş günde bir

işlettikleri posta vapurları Lence'ye de uğramıştır (Korkmaz, 2018: 192). Bu dönemde bölge, Osmanlı arşiv belgelerinde de görüleceği üzere Osmanlı-İran-İngiltere arasında nüfuz kazanma yarışına sahne olmuştur. Lence Fahri Şehbenderi Mehmed Hoca da zaman zaman gönderdiği telgraf ve tahriratlarıyla uyarılarda bulunarak Osmanlı Devleti'nin bölgede gücünü arttırması gerektiğini belirtmiştir.

2. LENCE BAYRAK MESELESİ'NİN ORTAYA ÇIKIŞI

R. 22 Şubat 1323 (M. 6 Mart 1908) tarihli Lence Fahri Şehbenderliği tarafından çekilen telgrafta İran memurlarınca Lence Şehbenderliği ile Hamidiye Vapur İdaresi Acentesine zorla girilerek birtakım eşyaların çalındığı, her iki dairenin hademeleriyle memurlarının tehditlerle uzaklaştırıldığı, ardından acentedeki Osmanlı sancağı ile ahşabının sökülerek yere düşürüldüğü bildirilmiştir. İranlı memurların Acente sancağına saldırılarının ardından Şehbenderlikteki sancağa doğru hareketlendikleri ancak münasip bir dille yapılan telkin sonucunda Şehbenderliğin ve sancağın kurtarıldığı ifade edilmiştir. Telgrafta bunların dışında tehlikenin devam edip Osmanlı memurlarının korku içinde bulundukları dile getirilerek, Osmanlı Devleti'nin bölgede gücünü göstermesi gerektiği ve yapılan saldırıdan dolayı İranlıların tarziye vermesi iktiza ettiği beyan edilmiştir (BOA, BEO. 3425: 256818-8; BOA, BEO. 3425: 256818-9; BOA, BEO. 3425: 256818-10; BOA, BEO. 3425: 256818-11; BOA, BEO. 3425: 256818-12; BOA, BEO. 3425: 256818-13; BOA, BEO. 3425: 256818-14; BOA, BEO. 3425: 256818-15; BOA, BEO. 3425: 256818-22).

R. 27 Mart 1324 (M. 9 Nisan 1908) tarihli Lence Fahri Şehbenderi Mehmed imzalı telgrafta ise Şehbenderliğe yapılan bir başka saldırı hakkında bilgi verilmiştir. Lence Fahri Şehbenderi İran memurlarına Şehbenderlikteki sancak ahşabının sökülmemesi yönünde istekte bulunmuştur. Bu istek üzerine Haliç-i Farsi Hakimi İran Derya Beyi, Fethullah isimli bir adamını Lence'ye bir nevi güç gösterisinde bulunması için göndermiştir. Lence'ye gelen Fethullah isimli memur, mahalli hükümet kuvvetleri ile Şii mezhebinden birtakım kişilerle beraber 4 Nisan 1908'de, memurlar ile hademelerin bulunmadığı sırada Şehbenderliğe, İdare-i Mahsusaya ve Hamidiye Vapur İdaresi Acentesine zorla girmiştir. Bahsi geçen dairelere giren İranlılar çevreyi dağıtmış, bazı evrakları ve kayıtları tahrip etmiş, üç yüz bin kuruşa yakın para ile bir miktar eşyayı çalmış ve Lence Şehbenderliğindeki sancak ahşabını sökerek yüksek sesle Osmanlı Devleti aleyhine birtakım yakışsız sözler sarf etmişlerdir. Telgrafta yapılan bu saldırının nedenlerine de değinilmiş, gerçekleşen vakanın sebeplerinin daha önceden gönderilen telgraflarla açıklandığı belirtilerek, olayın Basra Körfezi'nde iki ülkenin çekişmesi sonucunda gerçekleştiği ima edilmiştir. Ayrıca bu telgrafta da

Osmanlı'nın bölgede gücünü hissettirmesi gerektiği vurgulanmıştır (BOA, BEO. 3425: 256818-2; BOA, BEO. 3425: 256818-3; BOA, BEO. 3425: 256818-4; BOA, BEO. 3425: 256818-5). İngilizlerde Mart ayının sonralarında İran Derya Beyi tarafından sancağın kaldırıldığını kaydetmişlerdir (BL. IOR/R/15/1/710).

3. İRAN TARAFININ İDDİALARI VE BEKLENMEYEN SIKINTILAR

Bu yaşananlar üzerine Osmanlı Devleti İran'ın tarziye vermesi için harekete geçmiş ancak İranlılar olayın Lence Fahri Şehbenderi Mehmed Hoca'nın aktardığı gibi gerçekleşmediğini ve Mehmed Hoca'nın Şehbenderliğini onaylamadıklarını iddia edip, bundan ötürü tarziye verilecek bir durum olmadığını öne sürmüşlerdir. Bu hal neticesinde iki ülke arasında Mehmed Hoca'nın durumu tartışma konusu olmuştur. Hariciyeden Tahran Sefaretine gönderilen 1 Nisan 1908 tarihli telgrafta Mehmed Hoca'nın memuriyetinin tasdik edilmesi için tekrar girişim yapılması ve eğer tasdik edilmezse yerine munasip başka birinin şehbender olarak seçilmesi tavsiye olunmuştur (BOA, HR. SFR. 20. 69: 49). Ardından Hariciye durumu, bir tahriratla Sadarete bildirmiştir (BOA, BEO. 3425: 256818-20). Hariciyeden Sadarete giden H. 27 Rebûlevvel 1326 (M. 29 Nisan 1908) tarihli bir başka tahrirat ile de Tahran Sefaretine, Mehmed Hoca'nın memuriyetinin onaylatılması, eğer onaylanma işi olmazsa yerine başka munasip birinin şehbender seçilmesi için tekrardan emir verildiği belirtilmiştir (BOA, BEO. 3425: 256818-6). Hariciyeye gelen H. 9 Rebûlâhîr 1326 (M. 11 Mayıs 1908) tarihli tahriratta ise İranlıların Mehmed Hoca'nın memuriyetini kabul etmedikleri ve Osmanlı tebaasından Lence Fahri Şehbenderliğine uygun kimse olup olmadığının tahkik edildiği bildirilmiştir. Aynı tahriratta ayrıca bölgede muvazzaf bir Osmanlı şehbenderliğinin olmamasının sakıncalarına dikkat çekilerek askeriye ya da bahriyeden bir zatın tayiniyle Bender-i Buşeyr, Lence veya Bender-i Abbas limanlarından birinde muvazzaf bir şehbenderlik ihdas edilmesi gerektiği de belirtilmiştir (BOA, HR. SFR. 20. 70: 7). Mehmed Hoca, memuriyetinin tartışıldığı bu dönemde gönderdiği R. 4 Nisan 1324 (M. 17 Nisan 1908) tarihli bir başka telgrafında da Osmanlı Devleti'nin bölgede varlığını hissettirmesi gerektiğini tekrardan vurgulamıştır (BOA, BEO. 3425: 256818-18; BOA, BEO. 3425: 256818-19). Mehmed Hoca Bâbîâlî'ye, Tahran'daki Osmanlı Sefaretine ve İran Sadaretine gönderdiği telgraflarla sancağın kaldırılması olayına itirazlarını sürdürmüştür (TNA. FO. 416/37 No. 66).

Bu devirde İran'ın meşrutiyet mücadelesi içerisinde olması ülke asayişini büsbütün bozmuş ve geçmişten beri iyi durumda olmayan Lence'deki Osmanlı vatandaşları daha da sıkıntılı bir halde kalmıştır. Hariciyeden Tahran Sefaretine gönderilen H. 7 Rebûlevvel 1326 (M. 9 Nisan 1908) tarihli tahriratta, Lence'de beş

yıldır Osmanlı vatandaşlarının mallarına el konularak satıldığı ve bazılarının darp edilerek hapsedildiği ifade edilip, haklarının korunması gerektiği belirtilmiştir (BOA, HR. SFR. 20. 69: 51). R. 21 Mart 1325 (M. 3 Nisan 1909) tarihli Basra Vilayetinden gelen tahriratta ise yapılan tahkikata göre Lence'de iki binden fazla Osmanlı vatandaşı bulunduğu ve bu vatandaşların tehlike altında oldukları bildirilmiştir (BOA, DH. MKT. 2785: 69-1).

Lence'de Osmanlı şehbenderliği ve sancağına yapılan saldırı hiç beklenmedik sıkıntıların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Basra Vilayetinden Dahiliye Nezaretine gelen R. 8 Teşrînievvel (M. 21 Ekim 1908) tarihli tahriratta meseleden dolayı Lence'de ikamet edemeyen Lence Şehbenderinin Basra'ya gelip, Basra Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyetinin milli duygularını kışkırttığı ifade edilmiştir. Bunun üzerine İranlıların resmi kıyafetleriyle Lence Şehbenderliğinde indirdikleri sancağı tekrardan yerine asıp, yirmi bir pare top atışıyla beraber resmi tarziye vermezler ise Basra'daki İran memurlarına karşı İttihat ve Terakki Cemiyeti mensuplarınca bir hareket gerçekleştirilebileceği uyarısında bulunulmuştur (BOA, DH. MKT. 2645: 67-1). Basra'dan gelen haber üzerine Hariciye Nezaretine durum izah edilerek İran'dan resmi tarziye alınması işinin kısa sürede halledilmesi, Basra Vilayetine de konu ile ilgili Hariciyenin bilgilendirildiği ve mesele neticelenene kadar başka bir soruna meydan verilmemesi bildirilmiştir (BOA, DH. MKT. 2645: 67-2). Hariciye Nezaretinden Tahran Sefaretine gönderilen telgrafla da ortaya çıkan mesele aktarılmış, şehbenderlik ile sancağa yapılan olayın geçirilemeyeceği ifade edilip resmi tarziye alınması için İran Hükümeti nezdinde girişim yapılması istenilmiştir (BOA, HR. SFR. 20. 72: 24-3).

4. İRAN'IN TUTUMUNUN DEĞİŞMESİ VE MÜŞTEREK TAHKİKAT ÖNERİSİ

Başlangıçta Osmanlı Devleti'nin iddialarını kabul etmeyerek tarziye vermeye yanaşmayan İran Devleti, zaman içerisinde tutumunu değiştirmiş, meselenin ortak bir tahkikat ile araştırılmasını kabul etmiştir. Hariciye Nezareti 18 Kasım 1908 tarihli tahriratıyla, Lence Şehbenderliğine yapılan muameleden dolayı İran'dan tarziye alınması yolundaki emrini tekrarlamıştır (BOA, HR. SFR. 20. 72: 36-1). Basra Valisi imzalı H. 25 Şevval 1326 (M. 20 Kasım 1908) tarihli tahriratta Lence Fahri Şehbenderi Mehmed Hoca tarafından ele geçirilen, İngiltere Hindistan Genel Valisi Lord Curzon'un Osmanlı'ya bağlı Şarça'da şeyhlere hitaben irat ettiği nutkun gönderildiği bildirilmiştir. Tahriratta ayrıca şehbenderlikle sancağa yapılan saldırıdan ötürü İran'dan tarziye alınıp hem Osmanlı Hükümetinin hem de Mehmed Hoca'nın iade-i

haysiyetinin yapılması ve Mehmed Hoca'nın dördüncü rütbeden Mecidi nişanı ile taltif edilmesi talep edilmiştir (BOA, HR. SYS. 108: 15-2).

İran Hariciye Vezaretinden gelen H. 25 Şevval 1326 (M. 20 Kasım 1908) tarihli telgrafta, İran'ın meseleye yaklaşımı açık bir şekilde müşahede edilmektedir. Bahsi geçen telgrafta İran vatandaşı olan Mehmed Hoca'nın vaktiyle şehbenderliği için yapılan başvuruya ret cevabı verildiği, resmi bir sıfatı olmadığından işlere müdahalesinin mahalli hükümet tarafından engellendiği, bu durum üzerine Mehmed Hoca'nın Basra'ya gidip kamuoyunu tahrik maksadıyla Osmanlı sancağına sözde bir saldırı yapıldığını söylediği iddia edilmiştir. Tahriratta Mehmed Hoca'nın resmi sıfatı olmadığından işlere karışma hakkının bulunmadığı, eğer resmi sıfatı bulunmayan birisinin ikametgahına asmak istediği sancağın kanunlar çerçevesinde astırılmaması özre sebep olabilecekse Osmanlı topraklarında İranlıların yaşadığı benzer olaylarda yapılan başvurulara rağmen Osmanlı'nın da tarziye vermediği belirtilmiştir. Bunların dışında, resmi tarziye istenmesi aksi takdirde Basra'da benzer muamelenin uygulanacağı bildirilmesine rağmen Osmanlı Devleti'nin Lence'de ne bir şehbenderliği ne de bir şehbenderi bulunmadığı dile getirilerek olayın sözde altı ay önce gerçekleştiği iddia edilmesine karşın bu zamana kadar Osmanlı'nın Tahran Sefaretinden konuyla alakalı hiçbir girişim yapılmamasının dikkat çekici olduğu da bildirilmiştir (BOA, DH. MKT. 2680: 39-1). İranlılar R. 10 Teşrînisânî 1324 (M. 23 Kasım 1908) tarihli telgraflarıyla savlarını yinelemişlerdir (BOA, DH. MKT. 2680: 39-2). İran Hariciye Vezaretinden gelen H. 2 Zilkade 1326 (M. 26 Kasım 1908) tarihli tahriratla da İran tebaasından olan Mehmed Hoca'nın kahvehanesinin damına direk dikerek şehbenderlik iddiasında bulunduğu, memurluğunun tanınmaması üzerine büyük sancak dikmeye kalkıştığı, memuriyetin tanınmaması yolunda emir alan mahalli memurlarca bahsi geçen kişinin işlere müdahalesinin engellendiği ancak hiçbir İran memurunun direğe ya da sancağa el sürmediği beyan edilmiştir (BOA, DH. MKT. 2680: 39-3). Tahran Sefaretinden gelen R. 9 Teşrînisânî 1326 (M. 22 Kasım 1908) tarihli tahriratta ise İranlıların resmi tarziye konusunda bir karar veremedikleri ancak eğer gerekirse olay mahallinde ortak tahkikat yapılmasını kabule hazır olduklarını şifahen bildirdikleri belirtilmiştir (BOA, HR. SFR. 20. 72: 36-2; BOA, DH. MKT. 2680: 39-4).

5. LENCE FAHRİ ŞEHBENDERİ MEHMED HOCA'NIN AZLİ MESELESİ

İki ülkenin olayı incelemek için müşterek tahkikat yapması gündeme geldiği sırada Lence Fahri Şehbenderi Mehmed Hoca'nın görevden azledilmesi konusu da ortaya çıkmıştır. Sadarete Hariciyeden gelen H. 18 Zilkade 1326 (M. 12 Aralık 1908) tarihli tahriratta Lence Fahri Şehbenderi Mehmed Hoca'nın, bahsi geçen mahalde

daha önce çıkan bir karışıklıkta dahli olduğundan ötürü İran Hükümetinin memuriyetini kabul etmemesi üzerine Tahran Sefareti ile yapılan görüşmeler aktarılmıştır. Tahriratta Mehmed Hoca'nın Şehbenderlik için gerekli niteliklere haiz olmaması ve sadece İran Hükümetinin değil aynı zamanda birtakım hareketlerinden dolayı İngilizlerin de şikayetine sebep olduğundan, sıkıntılı bir durum ortaya çıkmaması için tebdilinin Tahran Sefiri Şemseddin Paşa tarafından uygun bulunduğu belirtilmiştir. Bahsi geçen tahriratta ayrıca Mehmed Hoca'nın hizmet etmek niyetinde olmakla beraber Lence'ye vapur gönderilmesi, şehbenderlikte jandarma istihdamı, mektep açılması gibi fahri şehbenderlik görevi ile bağdaşmayan talepleri ve birtakım siyasi teşebbüslerde bulunduğundan da bahsedilmiştir (BOA, BEO. 3458: 259347-2). Sadaret tarafından da Mehmed Hoca'nın azledilmesi uygun bulunmuştur (BOA, BEO. 3458: 259347-1). İranlıların Mehmed Hoca'nın memuriyetini kabul etmediklerini dile getirmeleri ve memuriyetin azlinin görüşülmesine karşın Basra Vilayetinden Dahiliyeye gelen R. 18 Kânûnuevvel 1324 (M. 31 Aralık 1908) tarihli telgrafta, Lence Fahri Şehbenderliğinin Mehmed Hoca'nın uhdesinde bulunduğu resmi Osmanlı salnamelerinde yazılı olduğu ifade edilmiştir (BOA, DH. MKT. 2708: 28-1). Basra Vilayetinin konu ile ilgili çıkışına rağmen Hariciye Nezareti tarafından evvela Dahiliyeye Mehmed Hoca'nın azlinin münasip olduğu yazılmış, ardından Tahran Sefaretine azledildiği bildirilmiştir (BOA, DH. MKT. 2708: 28-2; BOA, HR. SFR. 20. 72: 36-3).

Mehmed Hoca'nın azledildiğinin bildirilmesine rağmen Basra Vilayetinden azlin durdurulması yönünde tahrirat ve telgraflar gelmiştir. Basra Valisi R. 14 Kânûnusânî 1324 (M. 27 Ocak 1909) tarihli tahriratu ile devlete gönülden bağlı bir memurun devam eden tahkikat sonlanmadan azledilmesinin münasip olmadığı ve Basra ile bütün Umman sahilindeki Osmanlı vatandaşlarının üzerinde kötü bir tesir bırakacağını ifade ederek tahkikatın sonuçlanana kadar azlin durdurulmasını talep etmiştir (BOA, DH. MKT. 2724: 47-1). Basra Valisinden gelen tahrirat üzerine durum Dahiliye tarafından Hariciyeye bildirilmiştir (BOA, DH. MKT. 2724: 47-3). Basra'dan gelen bu isteğe, Mehmed Hoca'nın azledildiğinden dolayı yapılacak bir şey kalmadığı cevabının verilmesi üzerine Basra Valisi isteğini yinelemiştir (BOA, DH. MKT. 2734: 56-1; BOA, DH. ŞFR. 409: 130-1). Mehmed Hoca'nın azledilmemesi yolunda Basra'nın yaptığı ısrarın sonunda meyve verdiği müşahede edilmektedir. Basra Vilayetine gelen R. 27 Kânûnusânî 1324 (M. 9 Şubat 1909) tarihli bir tahrirat ile Mehmed Hoca'nın azledilmeyip tahkikatın sonucuna göre hareket edileceği bildirilmiştir (BOA, DH. MKT. 2734: 56-2; BOA, DH. MKT. 2734: 56-3).

Mehmed Hoca'nın memuriyetinin durumu Osmanlı ile İran devletleri arasında tartışma konusu olması ve İran'ın en baştan teklif geldiğinde kabul etmediklerini iddia etmelerine rağmen Osmanlı arşiv belgelerinde on yıla yakın süredir Mehmed Hoca'dan Lence Fahri Şehbenderi olarak bahsedildiği görülmektedir. Mehmed Hoca Fahri Şehbender olmadan önce bölgede Osmanlı'nın İdare-i Mahsusa vekilliğini yapmıştır. İdare-i Mahsusa Vekili Mehmed Hoca R. 16 Ağustos 1314 (M. 28 Ağustos 1898) tarihli telgrafında Lence'deki mevcut durum ve Osmanlı vatandaşlarının sıkıntılarından bahsetmiştir (BOA, BEO. 1183: 88725-2). Lence'deki durum üzerine Mehmed Hoca'nın Fahri Şehbender olarak tayini gündeme gelmiştir. Lence'deki Osmanlı vatandaşlarının ileri gelenleri tarafından çekilen R. 10 Eylül 1314 (M. 22 Eylül 1898) tarihli telgrafla Mehmed Hoca'dan sitayişle bahsedilerek Lence Şehbenderliğine tayini istirham edilmiştir (BOA, BEO. 1200: 89994-2). Bu isteğin ardından yapılan görüşmeler sonucunda Mehmed Hoca Lence'ye H. 18 Cemâziyelevvel 1316 (M. 4 Ekim 1898) tarihli irade ile Fahri Şehbender olarak tayin edilmiştir (BOA, İ. HR. 360: 28-1). Mehmed Hoca'nın ismi H. 1317 (M. 1899)-H. 1326 (M. 1908) yılları arasında yayınlanan Devlet Salnameleri ve H. 1318 (M. 1900) ile H. 1320 (M. 1902) senelerinde yayınlanan Hariciye Salnamelerinde Lence Fahri Şehbenderi olarak zikredilmiştir (Salname-i Devlet-i Osmaniyye, 1317: 688-689; Salname-i Devlet-i Osmaniyye, 1318: 728-729; Salname-i Devlet-i Osmaniyye, 1319: 790-791; Salname-i Devlet-i Osmaniyye, 1320: 806-807; Salname-i Devlet-i Osmaniyye, 1321: 862-865; Salname-i Devlet-i Osmaniyye, 1322: 882-885; Salname-i Devlet-i Osmaniyye, 1323: 956-959; Salname-i Devlet-i Osmaniyye, 1324: 1020-1023; Salname-i Devlet-i Osmaniyye, 1325: 1016-1019; Salname-i Devlet-i Osmaniyye, 1326: 1016-1019; Salname-i Nezaret-i Hariciyye, 1318: 241; Salname-i Nezaret-i Hariciyye, 1320: 94-95).

6. TAHKİKATIN İCRA SÜRECİ VE TAHKİKAT RAPORU

İranlıların tarziye vermeye razı olmamalarına rağmen müşterek bir tahkikat ile olayın incelenmesini kabul etmeleri üzerine bir tahkikat yapılması için görüşmeler başlamıştır. Hariciyeden Dahiliyeye gönderilen R. 25 Teşrînisânî 1324 (M. 8 Aralık 1908) tarihli tahriratta İranlıların, Lence'de meydana gelen olayın benzerinin vaktiyle Osmanlı topraklarında yaşandığı ve Osmanlı'nın tarziye vermediği diye iddia ettikleri olayın, iki ülke tarafından müşterek incelenip tarziye gerektiren bir durumun bulunmadığının ortaya çıktığı belirtilmiştir. Ayrıca bu tahriratta Lence'de meydana gelen olayın mahallinde tahkik edilmesinin kabul edildiği ve konu ile ilgili gerekenlerin yapılması gerektiği ifade edilmiştir (BOA, DH. MKT. 2680: 39-5). Ortak tahkikatın kabulü üzerine Basra Vilayetinden de konu hakkında mütalaa istenilmiştir (BOA, DH. MKT. 2680: 39-6). Basra Vilayetine gelen R. 3 Kânûnusânî 1324 (M. 16 Ocak

1909) tarihli tahrirat ile de tahkikat için münasip bir memurun seçilerek Lence'ye yollanması bildirilmiştir (BOA, DH. MKT. 2708: 28-3). Bunun üzerine ortak tahkikat için Polis Müdürü Abdünnafi Efendi seçilerek Lence'ye gönderilmiş ve durum Dahiliyeye bildirilmiştir (BOA, DH. MKT. 2724: 47-1). Daha sonra Acem Kumpanyasının Nasiri isimli vapuru ile yola çıkan Abdünnafi Efendi'nin Lence'ye vardığı haber edilmiştir (BOA, DH. MKT. 2734: 56-1; BOA, DH. ŞFR. 409: 130-1).

Abdünnafi Efendi Lence'ye ulaştıktan sonra tahkikat süreci sıkıntısız devam etmemiş birtakım sorunlar ortaya çıkmıştır. Basra Vilayetinin R. 2 Şubat 1324 (M. 15 Şubat 1909) tarihli telgrafında Abdünnafi Efendi'nin Lence'de tahkikata başladığı ancak İranlı memurların tahkikat için hala Lence'ye gelmedikleri bildirilmiştir. Telgrafta ayrıca tahkikatın bitiminde Abdünnafi Efendi'nin Basra'ya dönüp dönmemesi gerektiği sorularak, müşterek tahkikat için mahalli İran memurlarına İran Sefareti tarafından emir verdirilmesi imkânı varsa Abdünnafi Efendi'nin bilgilendirilebilmesi için kısa sürede durumun haber verilmesi istirham edilmiştir (BOA, DH. MKT. 2743: 44-2; BOA, DH. ŞFR. 410: 24-1). Basra'dan gelen telgraf üzerine durumdan Hariciye Nezareti de haberdar edilmiştir (BOA, DH. MKT. 2743: 44-3).

İran memurlarının tahkikat için gelmemelerine rağmen Polis Müdürü Abdünnafi Efendi tarafından tahkikatın yürütülerek bitirildiği müşahade edilmektedir. Hariciye tarafından Dahiliyeye gönderilen R. 24 Şubat 1324 (M. 9 Mart 1909) tarihli tahriratta, Lence'ye tahkikat için İran memurlarının gelmediği ancak tahkikatın uygun bir şekilde sonlandırıldığı ve tahkikata göre saldırının gerçekleştiğinin belli olduğu belirtilmiştir. Ayrıca tahkikatın neticesine binaen İran Hükümetinin tarziye vermesi gerektiğinden tahkikat raporunun Basra Vilayetinden gönderilmesi istenilmiştir (BOA, DH. MKT. 2763: 84-1). Bunun üzerine Basra'ya tahkikat raporunun gönderilmesi bildirilmiştir (BOA, DH. MKT. 2763: 84-2).

Basra Polis Müdürü Abdünnafi Efendi yürüttüğü tahkikatın sonunda kaleme aldığı raporda, tahkikat için gelmeyen İranlı memurların aranıp sorulduğu ancak haber alınamayınca belli bir müddet sonra tahkikata başlanıldığını ifade etmiştir. Abdünnafi Efendi raporunda şehbenderliğe saldırı olup olmadığını, Mehmed Hoca'nın şehbenderliğinin kabulü meselesini ve gerçekleşen olayın sebeplerini izah etmiştir. Abdünnafi Efendi hazırladığı raporda Acem Kumpanyası Vapur Acentası Hasan Bin Ali, Lence'de mukim Maskat Hakiminin vekili, Fransa Lence Konsolosu Abdurrahman Muhammed Kazım Han gibi isimlerle yerli ve yabancı elli dokuz tüccarın olayın gerçekleştiğine dair ifadeleriyle şahitliklerinin olduğunu belirterek, Buşeyr'den yollanan memurun Osmanlı Şehbenderliğindeki sancağı indirmek üzere

gönderildiğinin haberini yaydığını ifade etmiştir. Abdünnafi Efendi tüm bunların ışığında Lence Şehbenderliğine yapılan saldırının açık olduğunu ileri sürmektedir. Abdünnafi Efendi Mehmed Hoca'nın şehbenderliğinin kabulü meselesinde ise Mehmed Hoca'nın uzun yıllardır şehbenderlik görevini layıkıyla yerine getirdiğini; memuriyetinin Osmanlı Hariciye Nezareti, Tahran Sefareti, İran Sadareti, İran Hariciye Nazırı, Lence Hükümet Reisi ve İran Basra Körfezi Derya Beyi tarafından resmen kabul edildiğini bildirip, her iki devlet tarafından Mehmed Hoca'nın Lence Şehbenderi olarak kabul edildiğini gösteren resmi belgelerden örnekler sunmuştur. Abdünnafi Efendi Şehbenderliğe yapılan saldırı ile iki devlet tarafından şehbender olarak kabul edilip uzun yıllar boyunca görev yapan Mehmed Hoca'nın memuriyetinin tartışma konusu olmasının nedenlerini bir takım resmi yazışmaları delil olarak sunarak durumu *"Mehmed Hoca Efendi'nin Osmanlı Şehbenderi sıfatıyla Hariciye Nezareti ile İran Hükümetince senelerce tanınıp kabul olunduğu halde sonradan İran Hariciye memurları, İran Derya Beyi ve Osmanlı Sefir-i Kebiri Şemseddin Bey'in ittifakıyla bahsi geçen Mehmed Hoca'nın servetiyle sermayesinden istifade etmek arzusuyla, memuriyetini kabul etmemek gibi tehditlerde bulunmuşlardır. Tehditlerle Mehmed Hoca'dan bir şey koparamadıklarından İran Hükümeti Mehmed Hoca'ya veya Osmanlı bayrağına hakaret ettikleri, oradaki iki bin nefer Osmanlı vatandaşının Osmanlı bayrağının bu hale uğratılmasından dolayı daima öç almak için karışıklık çıkarmaya hazır iseler de Mehmed Hoca'nın tedbirleriyle bir karışıklık çıkmasına mani olunduğu gün gibi tezahür etmiş bu halin başlıca müsebbibi Sefir-i Kebir Şemseddin Bey olduğunu şüphe kalmamıştır."* sözleriyle izah etmiştir (BOA, HR. SFR. 20. 74: 45-24).

7. İRAN'IN TARZİYE VERMESİ

Abdünnafi Efendi kaleme aldığı raporuyla beraber İranlıların, Osmanlı Devleti'nin Lence Şehbenderliğine yaptıkları saldırıyı açıkça ortaya koymasının ardından, İran'dan tarziye alma girişimleri hızlanmıştır. Basra Valisi tarafından gönderilen tahriratta, tahkikat raporuyla sabit olan saldırıdan ötürü Lence Şehbenderliğinin sancak direğinin İranlı memurlarca kemal-i hürmetle yerine dikilmesi, İran Hariciyesinden tarziye alınması, Şemseddin Bey için gereken işlemlerin yapılması ve uzun bir süredir görevini layıkıyla sürdürmüş olan Mehmed Hoca'nın taltif edilmesi istenilmiştir (BOA, DH. MKT. 1301: 10-1; BOA, DH. ŞFR. 411: 20-1). Hariciye Nezaretinden Tahran Sefaretine gönderilen H. 11 Rebûlâhir 1327 (M. 2 Mayıs 1909) tarihli tahriratla İran Hükümeti nezdinde etkili girişimde bulunularak, tarziye alınması istenilmiştir (BOA, HR. SFR. 20. 72: 24-9). Hariciye Nezareti tarafından durum Dahiliye Nezaretine de bildirilmiştir (BOA, DH. MKT. 1301: 10-4). Hariciye tarafından Tahran Sefaretine gönderilen H. 14 Rebûlâhir 1327 (M. 5 Mayıs 1909) tarihli tahrirat

ile de İran'dan tarziye alınması yolundaki emir yinelenmiştir (BOA, HR. SFR. 20. 72: 24-10).

Hariciye Nezareti tarafından İran'dan tarziye alınmasına dair Tahran Sefaretine emirler gelmesine rağmen süreç içinde birtakım beklenilmeyen aksaklıklar baş göstermiştir. Tahran Sefaretinden Hariciye Nezaretine gelen R. 9 Mayıs 1325 (M. 22 Mayıs 1909) tarihli tahriratla İran'dan tarziye alınmaya çalışılmadığı ifade edilerek Lence Şehbenderinin azledildiğinden dolayı tarziyenin kime ve ne suretle alınacağı sorulmuştur (BOA, HR. SFR. 20. 72: 36-6). Tahran Sefaretinin sualine Hariciye tarafından 15 Haziran 1909 tarihli telgrafla, istenilen tarziyenin Lence Şehbenderinin namına değil Osmanlı Hükümeti namına olduğundan mahalli memurlardan birinin resmi şekilde sefarethaneye gelip teessüflerini bildirmelerinin uygun olduğu cevabı verilmiştir (BOA, HR. SFR. 20. 72: 36-7). Hariciye Nezareti 19 Haziran 1909 tarihli telgrafi ile de nasıl alınacağı bildirilen tarziye işinin kısa sürede halledilmesini istemiştir (BOA, HR. SFR. 20. 72: 36-8). Tahran Sefareti tarafından Hariciyeye gönderilen 21 Haziran 1909 tarihli telgrafla da İranlıların tarziye vermeyi kabul ettikleri ve işin nasıl yapılacağının müzakere edildiği ifade edilmiştir (BOA, HR. SFR. 20. 75: 1-1).

Hariciye Nezaretinin 27 Temmuz 1909 tarihli telgrafiyle Lence işinden dolayı alınması iktiza eden tarziye işinin hızlandırılması tavsiye edilmiştir (BOA, HR. SFR. 20. 75: 1-2). Tahran Sefaretinden Hariciye Nezaretine gönderilen 2 Ağustos 1909 tarihli telgrafla Lence'de Osmanlı memuru olmadığından Hakimin, Buşeyr'deki Şehbender Vekaletine gidip tarziye vermesini İran Hükümetinin kabul ettiği ifade edilmiştir (BOA, HR. SFR. 20. 75: 1-3). Hariciye tarafından Buşeyr'de İranlıların tarziye vermesinin kabul edildiği bildirilmiştir (BOA, HR. SFR. 20. 75: 1-4). Buşeyr'de tarziye verilmesinin kabul edilmesinden sonra, Tahran Sefareti R. 18 Ağustos 1325 (M. 31 Ağustos 1909) tarihli bir tahrirat ile İranlıların Buşeyr Şehbender Vekaletinde tarziye verdiklerini Hariciyeye bildirmiştir (BOA, HR. SFR. 20. 72: 36-15). Durumdan Sadaret, Dahiliye Nezareti ve Basra Vilayeti de haberdar edilmiştir (BOA, BEO. 3458: 259347-3; BOA, DH. MUİ. 3-1: 37-1; BOA, DH. MUİ. 3-1: 37-2). Yaklaşık bir buçuk sene devam eden "Lence Bayrak Meselesi", İran Devleti'nin tarziye vermesiyle beraber iki tarafın uzlaşması ile sona ermiştir. Bu dönemde İran'ın kaotik ortamı ve merkezi otoritenin son derece zayıf olmasından ötürü sonraki yıllarda da bölgede istikrar sağlanamayıp çeşitli sorunlar ortaya çıkmıştır.³

³ Lence Bayrak Meselesi kapandıktan yaklaşık bir sene sonra tekrar benzer bir olayın yaşandığı müşahede edilmektedir bkz. (BOA, HR. TH. 358: 67-2)

Sonuç

İranlıların Osmanlı Devleti'nin Lence Fahri Şehbenderliğine saldırımları sonrasında ortaya çıkan Lence Bayrak Meselesi, yaklaşık bir buçuk yıl sürmüştür. Olayın gerçekleşmesinin ardından Osmanlı Devleti İran'dan tarziye beklemesine rağmen İran makamlarınca olayın bahsedildiği gibi gerçekleşmediği iddia edilerek Lence Fahri Şehbenderi Mehmed Hoca'nın memuriyetinin geçerliliği tartışmaya açılmıştır. İki taraf konu hakkında bir süre yazıştıktan sonra olayın incelenmesi için ortak bir tahkikat yapılması hususunda mutabakata varmışlardır. Lence'ye gönderilen Basra Polis Müdürü Abdünnafi Efendi tarafından tahkikat yapılmış ve bir rapor hazırlanmıştır. Raporda ulaşılan deliller neticesinde olayın gerçekliğinin sabit olduğu ve vaktiyle İran Devleti tarafından Mehmed Hoca'nın memuriyetinin kabul edildiği bildirilerek, çeşitli kademelerdeki İranlılarla ittifakla, Mehmed Hoca'nın servetinden faydalanmak isteyen Şemseddin Paşa, olayın sorumlusu olarak sunulmuştur. Tahkikat raporunun sonrasında iki ülke arasında yazışmalar bir süre daha devam etmiş ve nihayetinde İran Devleti'nin, Osmanlıların istediği tarziyeyi vermesiyle "Lence Bayrak Meselesi" sonlanmışır. Olayın meydana gelmesinde Tahran Sefiri Şemseddin Paşa ile birtakım İranlıların Mehmed Hoca'dan fayda sağlamak istemesi sebep olmakla beraber dönemin İran Devleti'nin merkezi otoritesinin zayıflığı ve İran ülkesinde asayişin son derece bozuk olmasının da önemli payı vardır. Aynı zamanda bahsi geçen bu olay, o dönem İran'da görev yapan Osmanlı memurlarının çalışma şartlarını ve karşılaştıkları zorlukları anlamamıza katkı sağlayan iyi bir örnektir.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Bâbîâlî Evrak Odası Evrakı (BEO)

1183: 88725-2; 1200/89994-2; 3425: 256818-2; 3425: 256818-3; 3425: 256818-4; 3425: 256818-5; 3425: 256818-6; 3425: 256818-8; 3425: 256818-9; 3425: 256818-10; 3425: 256818-11; 3425: 256818-12; 3425: 256818-13; 3425: 256818-14; 3425: 256818-15; 3425: 256818-18; 3425: 256818-19; 3425: 256818-20; 3425: 256818-22; 3458: 259347-1; 3458: 259347-2; 3458: 259347-3.

Dahiliye Nezâreti Mektubî Kalemi (DH. MKT)

1301: 10-1; 1301/10-4; 2645: 67-1; 2645: 67-2; 2680: 39-1; 2680: 39-2; 2680: 39-3; 2680: 39-4; 2680: 39-5; 2680: 39-6; 2708: 28-1; 2708: 28-2; 2708: 28-3; 2724: 47-1; 2724: 47-3; 2734: 56-1; 2734: 56-2; 2734: 56-3; 2743: 44-2; 2743: 44-3; 2763: 84-1; 2763: 84-2; 2785: 69-1.

Dahiliye Nezâreti Muhaberât-ı Umumiye İdaresi (DH. MUI)

3-1: 37-1; 3-1: 37-2.

Dahiliye Nezâreti Şifre Kalemi (DH. ŞFR)

409: 130-1; 410: 24-1; 411: 20-1.

Hariciye Nezâreti Siyasi Kalemi (HR. SYS)

108: 15-2.

Hariciye Nezâreti Tahran Sefareti (HR. SFR. 20)

69: 49; 69: 51; 70: 7; 72: 24-3; 72: 24-9; 72: 24-10; 72: 36-1; 72: 36-2; 72: 36-6; 72: 36-7; 72: 36-8; 72: 36-15; 74: 45-24; 75: 1-1; 75: 1-2; 75: 1-3; 75: 1-4.

Hariciye Nezâreti Tahrirât-ı Hariciye Odası (HR. TH)

358: 67-2.

İrâde Hariciye (İ. HR)

46: 2186; 360: 28-1.

Yıldız Perakende, Elçilik-Şehbenderlik ve Ataşemiliterlik (Y. PRK. EŞA)

20: 5-1; 20: 5-2.

Yıldız Sadâret Hususi (Y. A. HUS)

280: 84-2.

The British Library (BL)

India Office Records (IOR)

IOR/R/15/1/710. Administration Reports 1905-1910.

Photo Collection

Photo 49/1. Dane Collection: 'Photographs of Lord Curzon's tour in the Persian Gulf, November, 1903'.

Photo 496/6. Album of tour of the Persian Gulf. Photographer: Rev. Edwin Aubrey Storrs-Fox.

Private Papers (Mss Eur)

Mss Eur F126/67. Material concerning papers presented to meetings of the Royal Geographical Society by Pelly.

The National Archives (TNA)

Foreign Office (FO)

416/37 No. 66. Mr. Marling to Sir Edward Grey. June 19, 1908.

Salnameler

Osmanlı Devlet Salnameleri

Salname-i Devlet-i Osmaniyye, On İkinci Def'a, 1274.

Salname-i Devlet-i Osmaniyye, Otuz Birinci Def'a, 1293.

Salname-i Devlet-i Osmaniyye, Elli Beşinci Def'a, 1317.

Salname-i Devlet-i Osmaniyye, Elli Altıncı Def'a, 1318.

Salname-i Devlet-i Osmaniyye, Elli Yedinci Def'a, 1319.

Salname-i Devlet-i Osmaniyye, Elli Sekizinci Def'a, 1320.

Salname-i Devlet-i Osmaniyye, Elli Dokuzuncu Def'a, 1321.

Salname-i Devlet-i Osmaniyye, Altmışınıc Def'a, 1322.

Salname-i Devlet-i Osmaniyye, Altmış Birinci Def'a, 1323.

Salname-i Devlet-i Osmaniyye, Altmış İkinci Def'a, 1324.

Salname-i Devlet-i Osmaniyye, Altmış Üçüncü Def'a, 1325.

Salname-i Devlet-i Osmaniyye, Altmış Dördüncü Def'a, 1326.

Osmanlı Hariciye Salnameleri

Salname-i Nezaret-i Hariciyye, Üçüncü Def'a, 1318.

Salname-i Nezaret-i Hariciyye, Dördüncü Def'a, 1320.

Diğer Kaynaklar

Akar, E. (2023). II. Abdülhamid Devrinde Osmanlı Devleti'nin Tahran Sefareti (1876-1909). Yayınlanmamış Doktora Tezi. T.C. Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Giresun.

Bilge, M. L. (1992). Basra Körfezi. D.İ.A. Türkiye Diyanet Vakfı. 5: 114-117. İstanbul.

Bostan, İ. (1989). Basra Körfezinin Güney Kesimi Ve Osmanlılar (1876 – 1908). Osmanlı Araştırmaları. IX: 311-322. İstanbul.

Bosworth, C. E. (1896). Linga. The Encyclopaedia Of Islam. E. J. Brill. 5: 765. Leiden.

Curzon, G. N. (1892). Persia And The Persian Question. II. London.

Huart, CL. (1979). Basra Körfezi. İ.A. MEB. 2: 327-328. İstanbul.

Hut, Davut. (2000). XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Basra Gümrüğü. Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi. (3): 121-147. İstanbul.

Kılıç, M. (2018). Osmanlı Devleti'nde Şehbenderlik Kurumu. Osmanlı Diplomasi Tarihi Kurumları ve Tatbiki: 95-115. Ankara.

Korkmaz, M. (2018). Basra Körfezi'nde Osmanlı Denizcilik Faaliyetleri (1847-1914). Yayınlanmamış Doktora Tezi. TC. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, İstanbul.

Minorsky, V. Linga. İ.A. MEB. 7: 61. İstanbul.

Ekler

1903 Yılında Lence'nin Denizden Görünüşü

Kaynak: (BL. Photo 49/1)

1918 Yılında Lence

Kaynak: (BL. Photo 496/6)